

1830 OSMANLI-AMERİKAN ANTLAŞMASI'NIN GİZLİ MADDESİ VE SONUÇLARI

ÇAĞRI ERHAN*

I - Giriş

Bağımsızlığını kazandıktan çok kısa bir süre sonra, Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) Akdeniz Bölgesi'nde ticaret yapan yurttaşlarını korumak ve onlara birtakım ayrıcalıklar sağlamak amacıyla, Osmanlı Devleti ve özellikle onun Kuzey Afrika'daki topraklarıyla yakın ilişkiler içine girmeye çalışmıştır. Akdeniz'de seyreden Amerikan bandıralı gemilerden vergi alan Fas, Tunus, Cezayir ve Trablus Beyleriyle temasa geçen Amerikalılar, önce bu beylerin talep ettiği vergileri ödemişler, ancak bir süre sonra yeni kurdukları donanmalarını Akdeniz'e yollayarak, bir dizi savaştan sonra kendi tacirlerinin güvenliğini silah zoruyla sağlamışlardır¹.

1801-1815 yılları arasında meydana gelen ve Amerikan tarihinde "*Berberî Savaşları*" adıyla anılan bu mücadelelerden sonra, Akdeniz'in büyük bölümünde serbestçe dolaşmaya başlayan Amerikan tacirleri, yavaş yavaş, kendileri için büyük bir hammadde kaynağı ve pazar olan Anadolu topraklarına yönelmişlerdir.

Aslında, A.B.D. yöneticilerinin Osmanlı Devleti ile yakın diplomatik ilişkiler kurmaya yönelik teşebbüsleri, Berberî Savaşlarının başlamasından önceye dayanmaktadır. 1799'da A.B.D. Başkanı John Adams Portekiz'deki Amerikan elçisi William L. Smith başkanlığındaki bir heyeti Osmanlı Devleti ile bir dostluk ve ticaret antlaşması yapması için görevlendirmiştir. Ancak, Berberî Savaşları Fransızlarla yaşanan "*Yarı Savaş*" (*Quasi War*) ve 1812'de İngiltere ile yapılan savaş dolayısıyla, Başkan Adams'ın isteği gerçekleşmemiştir. Daha sonra 1820, 1823 ve 1828'de yapılan girişimler de çeşitli nedenlerle sonuçsuz kalmıştır².

* A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi.

¹ Alexander De Conde, *A History of American Foreign Policy*, New York, Charles Scribner's Sons, 1971, s. 83-85.

² Roger R. Trask, *The United States Response to Turkish Nationalism and Reform (1914-1939)*, Minneapolis, University of Minnesota Press, s. 5.

Bir ticaret antlaşması yapılmamasına rağmen Anadolu'ya yönelik Amerikan ilgisi hızla arttı. 1802'de Philadelphialı bir tüccar olan David Steaward Amerikan yönetimi tarafından İzmir'de konsolos olarak görevlendirildi. Babıali Steaward'ın yetkilerini tanımadı, ancak faaliyetlerine de karışmadı³. 1811'de İzmir'de Woodmas & Offley adıyla ilk Amerikan ticaret odası açıldı. 1827 yılına gelindiğinde İzmir'deki Amerikan ticaret odalarının sayısı üçe çıkmıştı. Bu dönemde Amerikan tacirleri İzmir Limanı'ndan halı, sünger, yün, zambak arabi, kire, kuru incir ve afyon satın alıp, kumaş ve kahve satmaktaydılar⁴.

II- Antlaşma Ve Onaylanma Süreci

İlişkilerin bu derece artması ve Amerikan yönetiminin ısrarcı tutumu karşısında Babıali, iki devlet arasında bir antlaşmayla neticelenebilecek resmî müzakerelerin başlatılmasına izin verdi. Bunun üzerine, 1829'da A.B.D. Başkanı Andrew Jackson, Charles Rhind, David Offely ve Commodore James Biddle'dan kurulu bir heyeti antlaşma müzakerelerinde bulunmak üzere görevlendirdi⁵.

Charles Rhind Levant'la ticarî ilişkileri olan Amerikalı bir tacirdi. 7 Ağustos 1829'da Odessa'ya Amerikan konsolosluğuna atanmıştı. Rhind, Offley ve Biddle'ı İzmir'de bırakarak, beraberinde Napoli uyruklu bir tercüman olan Nicholas Navoni olduğu halde 8 Şubat 1830'da İstanbul'a geldi. İstanbul'a gelmesinden birkaç gün sonra, Reissülküttab Muhammed Hamid Efendi başkanlığındaki Osmanlı heyetiyle görüşmelere başladı⁶.

7 Mayıs 1830 (14 Zilkade 1245)'da imzalanan "*Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması*", dibeçe, dokuz madde, sonuç ve bunlardan ayrı gizli bir maddeden oluşmaktaydı. Antlaşma'nın açık maddeleriyle, Osmanlı Devleti ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ticarete en çok gözetilen ulus statüsü tanıyor, iki devlet birbirlerini ülkelerinde konsolosluklar açmayı kabul ediyor, Amerikan ticaret gemilerinin Osmanlı limanlarından kolayca yararlanması sağlanıyor, Amerikan vatandaşlarının işledikleri suçlar nedeniyle yargılanmaları konusu düzenleniyor, Amerikan elçi veya konsoloslarının Osmanlı teba ve reayasını

³ Idem.

⁴ İhsan Ilgar, "169 Yıl önce İstanbul'a Gelen İlk Amerikan Harp Gemisi" Hayat Tarih Mecmuası, c; 1, No: 6, (Temmuz 1996), s. 5.

⁵ Trask, op. cit., s. 6.

⁶ Hunter Miller, *Treaties and Other International Acts of the United States of America*, V: III, Washington D.C., Governmental Printing Office, 1933, s. 559.

kendi korumalarına almayacakları öngörülüyor, Amerikan ticaret gemilerinin Boğazlardan geçiş serbestisi sağlanıyor, iki devlet bandırasını taşıyan gemilerin kazaya uğramaları halinde birbirlerine yardım etmesi kabul ediliyordu⁷.

Ana metinden ayrı ve gizli olarak düzenlenen maddede ise, Osmanlı Devleti'nin talep ettiği her zaman, Amerika tersanelerinde gemi yaptırabilmesi, buralarda yapılmış gemileri satın alabilmesi ve Osmanlı tersanelerinde gemi yapımında kullanılmak üzere Amerika'dan kereste ithal edebilmesi kabul edilmekteydi. Maddeye göre, söz konusu işlemlerin yapılabilmesi için, Babıali'nin, İstanbul'daki Amerikan maslahatgüzarıyla temasa geçmesi ve fiyat konusunu belirlemesi yeterliydi. İsmarlanan gemilerin fiyatı A.B.D. hükümetinin aynı tip gemilere ödediği fiyatı aşamayacaktı⁸.

Antlaşmaya böyle bir gizli madde konulması teklifinin hangi taraftan geldiği hakkında çeşitli görüşler vardır. Bir görüşe göre, söz konusu gizli madde Osmanlı tarafının ısrarları üzerine konulmuştu. Zira, 1821-1830 Yunan Savaşı sırasında ve özellikle 20 Ekim 1827'de Navarin'de uğradığı baskınla Osmanlı Devleti donanmasının büyük bölümünü kaybetmiş, deniz gücünü büyük ölçüde yitirmişti. O nedenle de savaş gemisi yapımında son derece ileri teknikler kullanan A.B.D.'nden gemi satın alarak bu açığı kapatmak istiyordu⁹. Osmanlı devlet adamları A.B.D.'nden gemi satın alınmasını uzun süredir istemekteydiler. Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa ve daha sonra Kaptan-ı Derya Mehmed Hüsrev Paşa, Babıali'ye bu yönde görüş bildirmişlerdi¹⁰. Bu gizli madde ile Amerika'ya tanınan ayrıcalıklar bir ölçüde dengelenmiş olacaktı.

Bir görüşe göre ise, gizli maddeyi Amerikalı müzakereci Charles Rhind önermiştir¹¹. Eldeki veriler gözönünde bulundurulduğunda, bu ikinci görüşün de birinci görüş kadar mümkün olabileceği görülmektedir. Şöyle ki, Charles Rhind, Osmanlı Devleti ile ticarî ilişkileri bulunan bir kişi olup, Ba-

⁷ Ibid., s. 541-543.

⁸ Fahir Armaoğlu, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s. 3-4.

⁹ Oral Sander ve Kurthan Fişek, *Türk Amerikan Silah Ticaretinin İlk Yüzyılı 1829-1929*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1977, s. 20.

¹⁰ Akdes Nimet Kurat, "Türkiye ile Amerika Arasındaki Münasebetlere Dair Arşiv Vesikaları", *Tarih Araştırmaları*, C:V, (1967), s. 288.

¹¹ İhsan Ilgar, "İlk Türk-Amerikan Ticaret Antlaşması", *Hayat Tarih Mecmuası*, C: II, No: 9 (Ekim 1969), s. 4.

bıalı'nın yeni ve üstün gemilere ihtiyacını bilmektedir. New Yorklu bazı gemi mühendislerini tanıyan Rhind, antlaşmaya böyle bir madde konulmasını önererek, ileride kendisine bazı ticarî çıkarlar sağlamayı düşünmüştür.

Antlaşmanın müzakere sürecinde Washington'daki Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na ve İzmir'de bulunan David Offley ve Commodore James Biddle'a günü birlik raporlar yollayan Charles Rhind, gizli maddeden hiç söz etmemiş; ancak antlaşma imzalandıktan sonra 7 Mayıs 1830'da Dışişleri Bakanlığı'na yolladığı bir raporda gizli maddeye de yer vermiştir. Offley ve Biddle'a ise, 24 Mayıs'ta İstanbul'a gelmelerine rağmen, 28 Mayıs 1830 tarihine kadar gizli madde konusunu açmamıştır¹². Bunun üzerine Rhind ile Offley ve Biddle arasında bir tartışma çıkmış, birbirlerine güvenleri kalmadığı için bundan sonra tüm irtibatlarını yazılı olarak gerçekleştirmeye karar vermişlerdir¹³.

Amerikalı müzakereciler arasında gizli madde sebebiyle yaşanan gerginlikten sonra, Charles Rhind Dışişleri Bakanlığı'na 1 Haziran 1830'da yolladığı raporda, gizli maddenin Osmanlı Devleti adına müzakerelere katılan Reisülküttap Muhammed Hamid Efendi tarafından önerildiğini, Reis Efendi'nin kendisine, "Osmanlı tarafının gizli madde konusunda ısrarcı olmadığını ve padişahın bu madde olmadan da antlaşmayı kabul edebileceğini" söylediğini iddia etmektedir¹⁴.

Aslında, gizli maddenin Amerikan Senatosu ve Başkanı tarafından onaylanmaması halinde bile antlaşma geçerli olabilmektedir. Zira, gizli madde, ticaret antlaşmasından tamamen ayrı olarak düzenlenmiş ve müzakereciler iki belgenin de arka yüzlerini ayrı ayrı imzalamışlardır. Ana antlaşma olan Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması'nın, dibaçe, maddeler ve sonuç bölümlerinde, ayrı ve gizli bir maddenin varlığına hiçbir biçimde atf yapılmadığından gizli maddenin onaylanması gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin, ana antlaşma tüm maddeleriyle birlikte yürürlüğe girebilmektedir.

A.B.D. Başkanı Andrew Jackson, 9 Aralık 1830'da antlaşmayı Amerikan Senatosu'na sunmuştur. Bu, Amerikan tarihinde Başkan'ın Senato'ya gizli madde içeren bir antlaşma metni sunduğu iki olaydan birisidir. Senato'da

¹² Miller, *op.cit.* s. 560.

¹³ *Ibid.* s. 562

¹⁴ *Ibid.* s. 574.

yapılan görüşmeler sırasında, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması benimsenmekle birlikte gizli madde aleyhinde görüşler ortaya çıkmıştır¹⁵.

Gizli maddeye karşı çıkan senatörlerin bir bölümünün itirazı sadece maddenin gizli düzenlenmiş olmasından kaynaklanmaktaydı¹⁶. Bazı senatörler ise Yunan Bağımsızlık Savaşı sırasında Amerikan kamuoyunda moda haline gelen Yunan hayranlığı akımından çok etkilenmişler, bu nedenle hâlâ Yunanlıların düşmanı olmayı devam ettiren Türklere Amerikan gemilerinin satılmasına karşı çıkmışlardı¹⁷.

Ancak, Senato'dan yükselen itirazların büyük bir bölümü, Osmanlı Devleti ile yakından ilgilenen ve Navarin'de Osmanlı donanmasının yakılması harekâtına katılan üç devletten biri olan İngiltere ile karşı karşıya gelmek istememekten kaynaklanmıştır. Amerikalılar, bağımsızlık savaşları sırasında ve 1812'de çarpıştıkları İngilizlerle bir daha çatışmaktan çekinmişlerdir.

İngiltere'nin yaktığı donanmayı yenilemeyi öngören bir antlaşma maddesini onaylamak bir anlamda ideolojik olarak da Amerikalıların işine gelmemiştir. Zira, 2 Aralık 1823'te Başkan James Monroe'nun Kongre'ye sunduğu doktrin gereğince, A.B.D.'nin, Avrupa işlerine karışmaması ve Avrupalıların Amerika işlerine karışmasını engellemesi gerekmektedir¹⁸.

Yukarıda yer verilen temel görüşler çerçevesinde şekillenen itirazlar sonucunda, Senato'ya gizli maddenin değiştirilmesi için üç değişiklik önergesi sunulmuştur. Bu üç önergeden ikisi geri çekilmiş, biri ise 22'ye karşı 23 oyla reddedilmiştir. Bu önergelere sonra oya sunulan gizli maddenin onaylanması 18'e karşı 27 oy ile reddedilmiştir. Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması büyük oy farkıyla onaylanmıştır¹⁹.

III- Antlaşmanın Onaylanmasından Sonraki Gelişmeler

Ayrı ve gizli madde hariç antlaşmanın Amerikan Senatosu'nca onaylanmasından sonra A.B.D. Başkanı Andrew Jackson, İstanbul'a Amerikan maslahatçısı olarak tayin edilen David Porter vasıtasıyla, 15 Nisan 1831'de Os-

¹⁵ Ibid. s. 575.

¹⁶ Trask, op. cit. s. 6.

¹⁷ Thomas A. Bryson, *Tars, Turks, Tankers, The Role of the United States Navy in the Middle East (1800-1979)*, Metuchen, The Scarecrow Press, 1980, s. 24.

¹⁸ Haluk Ülman, *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947)*, Ankara, A.Ü. S.B.F. Yayınları, 1961, s. 3-5.

¹⁹ Miller, op. cit. s. 575.

manlı Padişahı II. Mahmut'a bir mektup göndermiştir. Jackson'un, Sena-to'nun onaylamadığı gizli madde hakkındaki sözleri şöyledir:

"Ayrı ve gizli madde hariç senatomuzun onayı ile adı geçen antlaşmanın tasdikli nüshasını zat-ı şahanelerine iletmekten memnuniyet duymaktayım... Bu mektubu getiren elçiye, adı geçen ayrı maddenin hangi sebeplerden ötürü senatoda reddedildiği konusunda izahat vermesi hususunda da talimat verilmiştir. Senato'nun izni ve onayı olmaksızın biz, devletimizin kendine has örgülenişi ve özellikleri gereği, bu maddenin kabulü ve onayından men edilmiş bulunmaktayız... Zat-ı şahanelerinin bu ayrı gizli maddenin onaylanmayışı konusundaki bizde mevcut hükümler ve mücib sebepleri tamamiyle takdir edecekleri ümidini beslemekteyim..."²⁰

Başkan Jackson'un mektubunda belirtildiği gibi, İstanbul'daki Amerikan maslahatgüzarı David Porter, Babıali'ye yolladığı bir mektupla, gizli maddenin neden onaylanmadığını izah etmeye çalışmıştır. Porter'a göre, Charles Rhind, Kendisine tanınan yetkileri aşarak yarı ve gizli bir madde imzalamıştır. Böylece Rhind hem Babıali'yi aldatmış hem de Amerikan Hükümeti'ni güç durumda bırakmıştır²¹. Oysa, 1830 Antlaşması'nın dibacesinde, Charles Rhind'ın "bir antlaşmanın maddeleri hakkında müzakere yapmak ve bir sonuca varmak üzere tüm yetkilerle donatılmış olduğu" açıkça ifade edilmektedir. Bu durumda, Porter'ın gerçek nedenleri saklamak için Rhind'ın yetkisiz olduğu kılıfının ardına sığındığı söylenebilir.

David Porter, Babıali'ye yolladığı mektubunun devamında şunları söylemektedir:

"...Ben Babıali nezdindeki Birleşik Devletler temsilcisi David Porter, Birleşik Devletler Başkanı'nın talimatnamesine uygun olarak ve onun adına hareketle "ayrı madde"ye muadil olmak üzere gerek harp gemilerinin Birleşik Devletler'den tedariki ve gerekse gemi inşaatı için kereste ve denizcilik malzemesi tedariki konularında Babıaliye tavsiye ve dostça temennilerde bulunmayı ve sözü edilen ayrı maddeye dayandırılan menfaatlerin sağlanmasına Birleşik Devletler kanunları ve Amerika'nın diğer devletlerle antlaşma-

²⁰ Kurat, op. cit. s. 338.

²¹ Ibid. s. 340.

larına halel getirmemek şartıyla gayret sarfetmeye daima hazır olacağım'²².

Porter'ın bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi, Senato'nun gizli maddeyi onaylamasına rağmen, Amerikan yönetimi, gemi ve denizcilik malzemeleri satımı konusunda Osmanlı Devleti'ne yardımcı olacağı yönünde işaretler vermektedir. Zaten, David Porter'ın Babıali'ye yukarıdaki mektubu sunmasından bir ay kadar önce, 1831 Ağustos'unda New Yorklu bir gemi mühendisi olan Henry Eckford kendi inşa ettiği United States adlı savaş gemisiyle İstanbul'a gelmiştir. Gemiye gezen ve beğenen Osmanlı yetkilileri, söz konusu geminin Osmanlı Devleti'ne satılması için Amerikan maslahatgüzarı David Porter'dan gerekli yardımlarda bulunmasını istemişlerdir. David Porter, "geminin Eckford'un kendi malı olduğunu ve eğer bir pazarlık yapılacaksa bunun bizzat Eckford ile yapılması gerektiğini" Osmanlı makamlarına iletmıştır²³.

Henry Eckford ile temasa geçen Osmanlı makamları 150 bin dolar karşılığında United States gemisini satın almışlar, ayrıca kendisinden, Osmanlı tersanelerinde bazı yeni gemilerin yapımında çalışmasını istemişlerdir²⁴.

Bu teklifi değerlendiren Henry Eckford, Babıali'ye kendisini tanıtan ve Osmanlı tersanelerinde çalışabilmesi için gerekli önşartları sıralayan bir mektup yollamıştır. Eckford mektubunda, 25 yıldır A.B.D.'nde gemi inşa ettiğini, yaptığı gemiler arasında Berberî Savaşlarında görev alan, ve Brezilya ve Kolombiya tarafından satın alınan 64 top taşıyabilen (64 kıta top çeker) büyük gemiler olduğunu ifade etmiştir. Osmanlı Devleti için 100 top taşıyabilen kapak, 64 top taşıyabilen firkateyn ve ticarî vapurlar inşa etmeye hazır olduğunu belirten Eckford, Babıali onay verir vermez, Amerika'ya gidip altı ay içinde İstanbul'a getirdiğinin benzeri bir gemiyi inşa edebileceğini belirtmiştir. Osmanlı tersanelerinde, gemi yapımı konusunda yetenekli mühendisler olduğunu gördüğünü belirten Eckford, Amerika'da gemi mühendisliğinde çok yeni teknikler geliştirildiğini, bu tekniklerin, eski yöntemlere alışmış mühendislerle öğretülmesinin zaman alabileceğini, bunun için genç gemi mühendislerinden 15-20'sini Amerika'ya götürüp bizzat eğitmek istediğini, dönüştürme 70-80 Amerikalı gemi işçisini de beraberinde getirmeyi arzuladığını bildirmiştir. Eckford mektubunda son olarak, yetiştireceği mühendisler ve

²² Idem.

²³ Miller, op. cit. s. 588.

²⁴ Kurat, op. cit. s. 349-350.

getireceği işçilerle birlikte, mevcut Osmanlı tersanelerinden ayrı bir mekânda, kimsenin müdahalesi olmaksızın çalışmak istediğini, bu şartlar yerine getirilmeden, Osmanlı Devleti'ne hizmet veremeyeceğini yazmıştır²⁵.

Osmanlı yetkilileri, padişah II. Mahmut'un da onayıyla Eckford'un isteklerini kabul etmiş ve Amerika'dan dönüşünde çalışmalarına başlaması için kendisine Aynalıkavak'ta Amerikanvari gemi yapımına mahsus bir tersane alanı inşa etmişlerdir. Eckford, 1832 yazında beraberinde gemi mühendisi Foster Rhodes ve çok sayıda Amerikalı gemi işçisi olduğu halde İstanbul'a yeniden gelerek çalışmaya başlamıştır²⁶.

Eckford, ilk olarak II. Mahmud'un kullanımına mahsus bir kotra inşa etmiş ve Kaptan-ı Derya Halil Paşa'nın kamarasına bazı süslemeler ve mefruşat yapmıştır²⁷. Daha sonra 70 top taşıma kapasiteli bir fırkateyn yapımına başlamıştır. Bu geminin inşasında Eckford'un Amerika'dan getirdiklerinin yanısıra Kocaeli ve Gönen Dağları'ndan kesilen keresteler de kullanılmıştır²⁸. Ancak, Eckford inşa etmekte olduğu gemiyi tamamlayamadan 12 Kasım 1832'de tifodan ölmüştür²⁹.

Henry Eckford'un ölümünden sonra, onunla birlikte İstanbul'a gelen Foster Rhodes Osmanlı Devleti'yle, kendisine 15 günlük çalışma bedeli olarak ortalama 2000 kuruş verilmesini öngören bir mukavele yaparak Aynalıkavak sahasında çalışmaya başlamıştır³⁰. Osmanlı Arşiv kaynaklarından takip edebildiğimiz kadariyle Rhodes, 1840'a kadar İstanbul'da kalmış ve Nev Eser, Nusretiye, Eser-i Hayr, Mesir-i Ferah, Tair-i Bahri ve Adliye adlı Amerikan tarzı gemileri Osmanlı donanmasına kazandırmıştır. Rhodes ayrıca Tersane'de bulunan hastanenin Amerikan kerestesiyle yeniden yapılması işini de yönetmiştir³¹.

²⁵ Kurat, op. cit. s. 349-350.

²⁶ İhsan İlgar, "Tarihte Türk-Amerikan Dostluğu ve Münasebetleri", *Tarih-Coğrafya Dînyası*, C:1, No: 3 (Haziran 1959), s. 222.

²⁷ Başbakanlık Arşivi (B.A.), Hatt-ı Hümayun, Belge No: 20045/C, 7 Ramazan 1248 (28 Ocak 1833).

²⁸ B.A. Cevdet -Bahriye, Belge No: 6321, 8 Cemaziyelahir 1248 (3 Ekim 1832).

²⁹ İlgar, op. cit. s. 222.

³⁰ Arşiv belgelerinde Rhodes'un 2155 kuruş, 2197 kuruş, 2000 kuruş gibi farklı onbeş günlük ücretler aldığını görmekteyiz. (B.A. Cevdet - Bahriye Belge No: 3190, 5137, 5154, 29 Şevval 1250 (28 Şubat 1835) 28 Recep 1250 (3 Eylül 1834), 4 Şevval 1250 (3 Şubat 1835).

³¹ B.A., *Cevdet -Bahriye*, Belge No: 3834, 18 Şevval 1250 (17 Şubat 1835).

1840'da Amerika'ya dönen Rhodes'un yerine Rihs adında bir Amerikalı gemi mühendisi çalışmış, ancak bir süre sonra o da ülkesine dönmüştür³².

IV - Sonuç

1830 Osmanlı-Amerikan Ticaret Antlaşması konusunda çalışma yapanlar, genellikle bu antlaşmanın Amerika'ya sağladığı kapitüler nitelikteki maddeleri ve bunların XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı-Amerikan ilişkilerine yansıyan sonuçları üzerinde haklı olarak durmuşlardır. Bu antlaşmanın onaylanmayan gizli maddesi ve sonuçlarını ele alan incelemeler ise oldukça sınırlıdır. Bu çalışmada, söz konusu gizli maddenin gündeme getirilişi onaylanmama süreci ve sonuçları konusunda ulaşabilen kaynaklar çerçevesinde bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Gizli maddenin Amerikan Senatosu'nca, çeşitli gerekçeler gösterilerek onaylanmamasına rağmen, Washington yönetiminin Osmanlı Devleti'ne Amerikan yapımı gemiler ve denizcilik malzemesi satışına soğuk bakmadığı görülmektedir. A.B.D. Başkanının talimatları doğrultusunda, İstanbul'daki Amerikan maslahatgüzarı gemi satın alınması konusunda her türlü yardıma bulunacağını Babıali'ye bildirmiştir. Bu gelişmeler, günümüzde olduğu gibi, yaklaşık 150 yıl önce de Amerikan yasama organı ile yürütme gücü arasında, meselelere farklı yaklaşımlar olabildiğini ve yasama organının itirazına rağmen yürütmenin bir yolunu bulup çoğunlukla kendi hedeflediği sonucu alabildiğini göstermesi bakımından ilginçtir.

1830 Antlaşması'ndan sonra İstanbul'a gelen Amerikalı gemi mühendisleri, 1827'deki Navarin baskınıyla yok edilen Osmanlı donanmasının yerine, yeni ve güçlü bir donanma inşa edilmesi girişiminde görev almışlar ve kısa sürede, Amerika'da kullanılan teknikleri kullanarak, zamanın en modern gemilerini Osmanlı Devleti'ne kazandırmışlardır. Bu faaliyet esnasında, Türk gemi mühendisleri de yeni tekniklerden haberdar olmuş, Amerikalıların ülkelerine dönmelerinden sonra da savaş gücü yüksek ve sağlam gemiler yapmaya devam etmişlerdir. Osmanlı donanması Sultan Abdülaziz döneminde en büyük gücüne ulaşmıştır. Böylece, modern Türk donanmasının temellerinin 1832-1845 döneminde Aynalıkavak sahasında atıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

³² Ilgar, *op. cit.* s. 223.

